بوی گل

یعنی

غزلہای جدید

از

شبلی النعمانی

باہتمام خاکسار رشید احمد

در مطبع احمدی علی گڑھ طبع شد ۱۹۰۸

اکتوبر ۱۹۰۸ء

پیک فرخنده قدم مژده سرا می آید
رفت از شهر بدان سان که بهاران ز چمن
گوییا یوسف گم گشته به کنعان آید
رفتنش گرچه به کام دل احباب نبود
خوبی خویش به همان لطف و صفا هست که بود
شیشه های دل عشاق بچینید ز راه
فرش دیده به خاک سر راهش کین کار
دیده و دل همه دکان تماشا چیند
ابروان خنجر و گیسوی فرشته کمند

کز سفر یار سفر کرده ما می آید
آمد آن گونه که در باغ صبا می آید
یا نگار یمنی سوی سبا می آید
چون بیامد به مراد دل ما می آید
هم بدان قاعدهٔ مهر و وفا می آید
که گزندش ز سر دار و رہ پا می آید
شیوه هست که از دیدهٔ ما می آید
کان تماشاکدهٔ حسن و ادا می آید
ترک شوخی ست ز میدان وغا می آید

بوی جانی که مشامِ دل و جان تازه کند — بینوا یافت گران بندِ قبا می آید

هر کجا می گذرد عطر فشان می گذرد — هر نسیمی که ازان زلفِ دوتا می آید

آمد و از دلِ ما صبر و سکون می طلبد — شاه بنگر که به آئین گدا می آید

کار زاندازه مبرّاست نگهِ شوق که او — روی ننهفت و به آئین حیا می آید

ای دعای سحر از چرخ فرود آی کنون — کان که میجستی اورا بدعا می آید

شبلی غمزه آور و دل و دین به نثار — غیر ازین چیست که از دستِ گدا می آید

۱۴- اکتوبر سنه ۱۹۰۸ء

هر چه هست از لبِ گلفام خوش است — نه همین بوسه که دشنام خوش است

عشق را اوّل و آخر نبود — هم در آغاز و هم انجام خوش است

مدعی از هوسِ خام گذشت — گر به بانیز نشد رام خوش است

باده را نیست خود از لعل گزیر — بوسه از پس دشنام خوش است

می نیرزد به جوی مسندِ جم — وین حکایت ز لبِ جام خوش است

هر دمی بندهٔ خویشم میخوان — که مرا نیز همین نام خوش است

بوسه بی طلبش نیز نکوست — گر چه این شیوه با ابرام خوش است

نتوان پرده به خورشید کشید — روی او جلوه گهِ عام خوش است

بگذر از بادہ بہ پیری شبلی
زانکہ ہر کار بہ ہنگام خوش است

۱۵- اکتوبر سنہ ۱۹۰۸ء

لکھنؤ

آں شوخ لب کہ پایۂ حسنش بلند بود — ہر شیوہ اش بلای دل دردمند بود
در شوق، پاس گرمی نازش بجا نماند — باآں کہ کار با صنمے خود پسند بود
سنجیدہ ایم فتنۂ محشر بہ قامتش — یک نیزہ قد فتنہ طرازش بلند بود
ہرگز حدیث شوق بہ پایاں نیامدہ است — یارب کدام جا سر ایں رشتہ بند بود
می بینم ایں کہ قیمت دل تا کجا کشد — پرسد زمن کہ نرخ متاع تو چند بود
تو یک نگاہ ناز زیاں کردی و مرا — سرمایۂ کہ بود دل مستمند بود

شبلی زہجر اوست کہ ذوق سخن نماند
شکر فشانیم ہمہ زان نوشخند بود

۱۶- اکتوبر سنہ ۱۹۰۸ء

نسیم صبح بیا، راحتے بہ جاں برساں — پیام بندہ بہ آں خاک آستاں برساں
متاع جاں دہم ار پایۂ مژدہ می خواہی (اجرت) — وگرنہ لطف بفرمائے ورائگاں برساں

وفور شوق شکیبائی تواند شد
حدیث شوق نه چنداں که در بیاں گنجد
تصرفے مکن از پیش خود در چیزے
به آستانهٔ او سر نه و ز روئے ادب
بگو که بر طبق وعده ہائے پے در پے

روا مدار درنگ و ہمیں زماں برساں
اگر نه جمله تواں آنچه مے تواں برساں
چناں که با تو بگویم تو ہم چناں برساں
درود گوئی و دعایم زماں زماں برساں
ثنا و مرتبت من به آسماں برساں

سلامِ شوق و تمنا ز بندهٔ نعمانی
به ساکنانِ در او یگاں یگاں برساں

۱۷- اکتوبر سنه ۱۹۰۸ء

دل و دیں باختم زیں پیش و اکنوں جاں فدا کردم
تماشا داشت آں ہنگامه خیزیہائے ایامم
خیالِ خام پختن ہائے یاراں عالمے دارد
متاعی گر بدست آساں فتد قدرش نمی دارد
شب وصلے و شغلے اینچنیں صد ره نصیبم باد
نیم در بند پاسخ، اول کارست میدانی
دلِ افسرده را آئین عشق آموختم شبلی

محبت راہمیں یک وام بر من بود ادا کردم
دریغ از زود کاریہا که مکتوبِ تو وا کردم
غلط کردم که آں بے مہر را درد آشنا کردم
به او دل را سپردن خواستم اول بہا[۱] کردم
که تو بندِ قبا را عقده بر بستی و وا کردم
به ایں شادم که آں بت را به پیغام آشنا کردم
مسے بے مایه داشتم با خویش زفتم کیمیا کردم

[۱] بہا کردن مول کرنا ۱۲

۱۷- اکتوبر ۱۹۰۸ء

ز جاں گذشتم و بازم بہ بر نمے آید
کہ نیست زرم و آں بُت بہ زر نمی آید

اگرچہ پایہ بلند ست پارسائی را
ولے ز فتنۂ چشم تو بر نمی آید

ز بسکہ از ہمہ سو در کشاکش افتاده ست
خدنگِ ناز ز دل تا جگر نمی آید

فراقِ ہجر، و یار خوشے بود کہ درد
پس از گذشتنِ شب ہم سحر نمی آید

دل ار بہ ہست تو نقد آفت نثار خوباں کن
کہ ایں متاع، بکار دگر نمی آید

بہ جاں سپردنِ من، دیر اگر بود ایں ست
کہ یار زود تر از زود تر نمی آید

جدا ز دوست شبِ ماہتاب انجم
کہ کارِ عارضِ او از قمر نمی آید

چناں بہ حلقۂ آغوشم آں نگار آمد
کہ مہ بہ ہالہ ازیں خوب تر نمی آید

بہ خوارئے کہ ز کوئے تو رفت نعمانی
گماں برم کہ ازیں پس دگر نمی آید

۱۸- اکتوبر ۱۹۰۸ء

بہ حالِ خستہ اش رحمی تواں کرد
کہ مرگم عشق را بے خانماں کرد

رہ و آئینِ تقویٰ نیز بد نیست
اگر کارے نباشد مے تواں کرد

نصیبِ عاشق از رویش ہمیں بود
کہ جائے بوسہ را یک یک نشاں کرد

به رندی نام نیکوزان برآورد — که دل را هرچه من گفتم همان کرد
به وقت جان سپردن گفت زاهد — نکردم عشق، اما مے توان کرد
دل از خوبان گرفتی خوب کردی — ولیکن ذوق و عرفان را زیان کرد
محبت پایه بالا برد، دل را — ز سینه را ربود و آسمان کرد
به بوسه دل نوازی کردی اما — ازین هم خوب تر کاری توان کرد
چو تنها با حریفان بر نیامد — حیا را خواند و بر خود پاسبان کرد
نهفت از دیدهٔ اهل نظر هم — جمالے اینچنیں را رایگان کرد
اگر سرگشتگی بختم این است — زمیں را میتواند آسمان کرد
مرا از پیر گردوں شکوه نیست — که با من هرچه کرد، آن نوجوان کرد
لبم چوں خواست با او شرح الفت — نگه را نیشتر با خود هم زبان کرد
بگو با سامرے، کامروز شد فن — ترا می باید از چشم فلان کرد
مرا از عشق خود، خود میکند منع — چنانش چرخ بر من مهربان کرد
به یاران همنفس تیر قضا را — نگاه شوخ او خاطرنشان کرد
جنون یا رندی و شاهدپرستی — یکے زیں کارها آخر توان کرد

همان کرد از سخن در هند شبلی
که صائب در سواد اصفهان کرد

۲۰ - اکتوبر ۱۹۰۸ء

من اگر پیروی شیوۂ مستاں کردم
کسب ایں فن ہمہ زاں نرگس فتاں کردم

کار مستوری (پارسائی) و شاہد طلبی ہر دو خوش است
شکر ایزد کہ ہم ایں کردم و ہم آں کردم

نگہ گرم در آخر ہمہ پیدا بہ تو گفت
آں ہمہ راز کہ عمرے ز تو پنہاں کردم

با مَی و بادہ بہ پیرانہ سرم کار افتاد
آہ ازاں تقویٰ سی سالہ کہ نقصاں کردم

بوسہ بے ادبم با تو بہ مستی کردہ است
شیوہ ہائے کہ ہم از لعل تو پنہاں کردم

چشم لطف از تو بہ اندازۂ آں می دارم
کہ من از نام نکو بہر تو نقصاں کردم

زاں بہ سر مستی و رندی شدم آوازہ (مشہور) کہ من
آنچہ آں نرگس می خوارہ بگفت آں کردم

جاں سپردم بہ فراق تو و از غم رستم
مشکلے بود کہ بر خویشتن آساں کردم

در جنوں نیز ز اندازۂ و آئیں نہ شدم
زلف آں ساں کہ بفرمود ہماں ساں کردم

ہر غبارے کہ ز کوئے تو بخیزد گوید
سرمہ در رہ گذر باد پریشاں کردم

شبلی ایں فن نہ بہ ایں شیوہ و آئیں بودہ است
پیش ازیں کالبدے بود کہ من جاں کردم

۲۱ - اکتوبر ۱۹۰۸ء

حکایت من و او گرچہ راز پنہاں بود
بسے نماند کہ ایں حرف داستاں گردد

ز تپش عشق هنوز ار نمی بری ذوقی
بباش تا قدری آشنای جاں گردد

بلند پایگی خاک کشتگاں این است
که با نسیمِ رهِ دوست هم عناں گردد

به پیش غیر به دشنامم امتیاز مده
روا مدار که خود سودِ من زیاں گردد

اگرچه زخم دلم روی در بهی آورد
ز خندهٔ نمکین باز هم چناں گردد

ز بسکه نام تو از ذوق بر لبم گذرد
عجب نباشد اگر غیر بدگماں گردد

اگر به وصل تو گستاخ جوشیم این است
متاعِ بوسه به تبسم که رائگاں گردد

به این صفت، لب و لب بر نمی کند عاشق
حدیثِ دوست به ذوقی که در دهاں گردد

ببینه گوهر فطرت که نام او شبلی است
چناں مکن که ز دستِ تو رائگاں گردد

۲۲ - اکتوبر سنه ۱۹۰۸ء

چشمش به سوئے ناوکِ ناتمام کرد
ساقی به جام ریخت، می نارسیده را

ذوقِ نظر به لذتِ کاوش نمی رسد
داغم ازیں که دل نتواں کرد دیده را

صد بار در حریمِ چمن پیش روئے تو
گلچیں به خاک ریخت گل تازه چیده را

هنگامهٔ خرامِ تو شوریده وقت کرد
آں کشتگانِ مرگ به خاک آرمیده را

شیرینیِ لبش به شکر غوطه میدهد
دشنام هائے تلخ مکرر شنیده را

آه، از کرشمهٔ تو که تعلیمِ ناز داد
آں چشم هائے مست به خواب آرمیده را

شبلی اگر حریف و نظرباز بوده است
عیبش مکن که در نتوان بست دیده را

۲۲ - اکتوبر سنه ۱۹۰۸ع

روزگاری ست که فرزانه و دانا بودم — حالیا مصلحت آن است که نادان باشم

عشق هر چند به دست تو به هیچم بفروخت — قیمتم کم مکن از این نرخ که ارزان باشم

خون دل میخورم از حسرت ناکرده گنه — آن شد ای دوست که از کرده پشیمان باشم

به شکرخندهٔ لطف تو تسلی نشوم — من که خوکردهٔ آن غمزهٔ پنهان باشم

هندوی زلف تو چون کفرفروشی بکند — ننگ من باشد اگر زانکه مسلمان باشم

۲۳ - اکتوبر سنه ۱۹۰۸ع

من نه از ارباب تقوی بوده ام — با می و نی بوده ام تا بوده ام

از جمالش هم نه بردم بهره‌ای — آن قدر محو تماشا بوده ام

هیچ از صبر و سکون، با من نبود — در فراق دوست تنها بوده ام

قیس ز آیین جنون بیگانه بود — روزگاری هم به صحرا بوده ام

ترک دانش کردم و نادان شدم — این دلیل آن که دانا بوده ام

با خیالش بس که بودم همنشین — گوییا با دوست هر جا بوده ام

بوسه‌ہاے بردم از روی و لبش
در شبِ وصلش بہ یغما بودہ‌ام

دامِ وصلِ او ادا ناگسستہ ماند
اگرچہ عمرے در تقاضا بودہ‌ام

ہم ز فیضِ شبلیِ نعمانی است
این کہ در ہر شیوہ یکتا بودہ‌ام

۲۳ - اکتوبر سنہ ۱۹۰۸ء

این چنین، گردنِ دعوی نہ فرازد چکند
ابلہی گر ہمہ بہ خویش ننازد چکند

غیر ازین، ہیچ متاعے نبود عاشق را
در قمارِ تو دل ار نیز نبازد چکند

عاشق ازبسکہ بہ پیشِ تو ز تو محروم است
دست اگر سوی تو گستاخ نیازد چکند

بسکہ دردِ من از اندازۂ درمان بگذشت
چارہ گر با منِ بیچارہ چہ سازد چکند

شبلی دل‌زدہ، در وادیِ غم دیر رسید
گرم اگر در رہِ عشقِ تو نہ تازد چکند

۲۴ - اکتوبر سنہ ۱۹۰۸ء

آن شوخ را بہ من سرِ آن پرسش چو نماند
یعنی گلِ مراد مرا رنگ و بو نماند

دل در ادای طاعتِ حق حیلہ جوی بود
عذرم بنہ کہ بادہ بہ قدرِ وضو نماند

افسون طرازیِ نگہِ ناز را ببین
چیزے بہ من نہ گفت و مرا گفتگو نماند

بنگر بہ پست فطرتی صوفیانِ دہر
چیزے نیافتند و سرِ جستجو نماند

ہر چند آں نوازشِ ظاہر ہماں بجا ست
پیدا ست ایں کہ آں روشِ پیچ و خم نماند

در دورِ چشمِ بادہ گسارِ تو میفروش
خوں میخورد کہ میکدہ را آبرو نماند

شبلی ہر آنچہ داشت بہ دل بر زبان فگند
گویا کہ کار با صنمِ تند خو نماند

۲۴ - اکتوبر سنہ ۱۹۰۸ ع

دل نثارِ غمزۂ غماز مے بایست کرد
آنچہ آخر کردم از آغاز می بایست کرد

کارِ عشقِ خوبرویاں ناگزیر شیوہ است
گرچہ صد رہ کردی ای دل باز ہم می بایست کرد

در بدِ مستاں اگر زاہد زباں بکشودہ بود
ہم وہان شیشہ ہمی بازی می بایست کرد

خود پرستی ہا ترا ای دل بہ عشق آوارہ ساخت
پر خطر کاری ست با ما راز می بایست کرد

بارِ غم اے قیس تنہا می کشی از ابلہی
در چنیں کارے مرا انباز می بایست کرد

شیوۂ دل بردن آساں نیست با چشمش بگوی
پیروی غمزۂ غماز می بایست کرد

دل تمنا کرد از یک بوسہ و خالش نشست
من بر آنم کیں ہوالش باز می بایست کرد

دل کہ زنگ آلود دانش شد سزای عشق نیست
اول ایں آئینہ را پرداز می بایست کرد

عمر آخر گشت و در اندیشہ ام کیں کار را
ہم بہ عنوانِ دگر آغاز می بایست کرد

گر سپاہِ حسن را فرمانِ خوں کردی دہی
ابتدا از آں غمزۂ غماز می بایست کرد

گر خداوندی ہوس داری در اقلیمِ سخن — بندگیِ حافظِ شیراز می بایست کرد

ما بہ این قدر از تو راضی نیستیم اندر سخن
شبلیا سحر ست این اعجاز می بایست کرد

۲۵- اکتوبر سنہ ۱۹۰۸ء

شاہدانِ باغ در ہجرِ تو زار افتادہ اند — این قیاس از نرگسِ بیمار می بایست کرد
شرطِ ہمت نیست تنہا بادہ و ساغر زدن — محتسب را نیز با خود یار می بایست کرد
ناتمامی ہائے سحرِ سامری دانی چیست؟ — کسبِ این فن از نگاہِ یار می بایست کرد
از غلط فہمی بہ یوسف در تماشاگاہِ حسن — انتظارِ گرمیِ بازار می بایست کرد
شیوہ ہائے دلبری را خوب می داند ولی — آنچہ با ما کرد، با اغیار می بایست کرد
با بدان ہم چشم لطفے ای چمن پیرای صنع — آنچہ با گل کردہ، با خار می بایست کرد
ہر کسے چون شیخ، میدان یار مرد نیست — اندرین فن زحمتِ بسیار می بایست کرد
جامِ مے یا بوسہ لعلِ شراب آلودہ ای — زین دو کار دلنشین یک کار می بایست کرد
منبر و محراب، درسِ عشق را شایستہ نیست — شرحِ اسرارِ نہاں بر دار می بایست کرد
نامہ و قاصد حریفِ آن بتِ خودکام نیست — خود ترا ای جذبِ دل این کار می بایست کرد
بوسہ تنہا نشکند خمیازہ ذوقِ مرا — تلخیِ دشنام ہم در کار می بایست کرد

گرچہ شبلی در جہان جز عاشقی کاری نکرد — من ترا گفتم کہ چنین، صد کار می بایست کرد

۲۵- اکتوبر سنہ ۱۹۰۸ء

هر ذرهٔ ز مشت غبارم همان بجاست — گویا نسیم دوست به خاکم گذر نکرد

بنگر رواج شیوهٔ بیگانگی که دل — در کوی یار رفت و مرا هم خبر نکرد

دشمن به حال شبلی دل خسته خوں گریست — واں دوست بیں که خود مژهٔ نیز تر نکرد

۲۶- اکتوبر سنہ ۱۹۰۸ء

بارها گفته‌ام و حاجت تکرار نماند — که مرا جز به می و باده سر و کار نماند

چشم مست تو چناں باده کشی از روح — که مرا نیز دریں مسئله انکار نماند

آنقدر محو تماشائے جمالش بودم — که نگه را خبر از لذت دیدار نماند

شور حسن تو چناں بزم چمن برهم زد — نالهٔ بلبل شوریده به هنجار نماند

کار آں نرگس مستانه بود ایں که پرسی — نگهے کرد که با هیچ کسم کار نماند

یا جگر کاوی آں نشتر مژگاں کم شد — یا که خود زخم مرا لذت آزار نماند

فتنهٔ حسن تو از بسکه جهان برهم زد — در میاں تفرقهٔ سبحه و زنار نماند

رسم خود کامی خلق از تو چناں عام شده است — که دریں عهد کسے را به کسے کار نماند

گرچه شبلی به سخن آں لطف عبارتش بجاست — التفاتے که به شاں بود ز اغیار نماند

۲۷- اکتوبر ۱۹۰۸ء

بسکہ رنجوریِ ایں خستہ ز تیمار گذشت
عیسیٰ آخر ز علاجِ دلِ بیمار گذشت

بسکہ از مستیِ چشمِ تو جہاں شد سرمست
محتسب بے خبر از خانۂ خمار گذشت

شیوۂ نالہ بداں پایہ رساندم کہ کنوں
کار از حوصلۂ مرغِ گرفتار گذشت

حسنِ جاں پرورِ او روز بروز افزوں بود
تا بہ جائے کہ ز اندازۂ گفتار گذشت

نہ ہمیں دل کہ ہم از خویش سناں [?] واشستہ ام
ماجرائے کہ میانِ من و آں یار گذشت

بے سبب نیست کہ یوسف ز بہا[1] افتادہ ست
دلبرِ شوخِ من از خانہ بہ بازار گذشت

آہ جاں سوز کہ در سینہ ام آرام گرفت
ایں ہماں است کہ از گنبدِ دوّار گذشت

داد ازیں پیریِ بے صرفہ کہ ناخواندہ رسید
آہ ازاں عہدِ جوانی کہ بہ ناچار گذشت

بسکہ سو و ازدہ رندیِ روز افزد کم [?]
شبلیا مستیِ امسالِ من از پار گذشت

۲۷- اکتوبر ۱۹۰۸ء

مرا کہ در رہِ عشقِ تو اولیں گام است
امید بوسہ اگر ہست ہم بہ پیغام است

[1] - از بہا افتادن، نرخ کا گھٹ جانا۔

۲۷ - اکتوبر سنه ۱۹۰۸ع

شیخم شریک باده و ساغر نگشته است
یعنی که از طریقِ ریا برگشته است

داغم ازیں که رندی و مستیم هنوز
با تقویِ گذشته برابر نگشته است

ذوقِ حدیثِ عشق نتوان بدین سخن
صد بار گفته ایم و مکرر نگشته است

آلودگی به دامنِ پاکان نمی رسد
گوهر در آب بود ولی تر نگشته است

یک کس نبوده است که بر من دلش نسوخت
وان شوخ دیده را مژه تر نگشته است

شبلی طمع مدار که از عشق وا شوم
زیں راه هر که رفت دگر بر نگشته است

۲۸ - اکتوبر سنه ۱۹۰۸ع

با ما به هر معامله بدگمان نبود
خوش بود آن که رازِ محبت عیان نبود

از لذتِ ادائے ستم میتوان شناخت
کیں جور از تو بوده و از آسمان نبود

می گوییم که دل به کسے داده ای مگر
ما را به نکته دانیِ او این گمان نبود

حاجت به چاره سازیِ دشمن نبرده ایم
با آن که دوست نیز به ما مهربان نبود

با ما به صلح ساز ولیکن نه همچو دوش
گر تیر ہائے غمزه یکے در کمان نبود

جانے به بوسه باخته و سود کرده ایم
ور بیش می کشید بها هم گران نبود

این شیوه زین و سلسله بیرون نبود / جور از تو بوده است گر از آسمان نبود

صد حرف راز بود نهان در نگاه من / شادم که کار با صنمی نکته‌دان نبود

یک ره نسیم دوست نیاورد بوی دوست / گویا به سوی ما ره این کاروان نبود

از شرم یار پرس که در خلوت وصال / با بوده ایم و یار و کسی در میان نبود

صد بار از سحاب گرو برده چشم من / با آن که در سخن گریه هنوزش روان نبود

در بزم عام نیز به ما لطف داشته است لیک / زان شیوه‌های خاص یکی در میان نبود

در حیرتم که پاکی گفتارش از کجاست / شبلی مگر ز مردم هندوستان نبود

۲۹ - نومبر سنه ۱۹۰۸ ع

خواهید اگر که عیش و نشاط افزون کنید / دیوانه ایست عقل ز شهرش برون کنید

عمری است این که عاقل و فرزانه بوده ایم / هم بد نباشد ار دو سه ماهی جنون کنید

دور از وصال دوست نشاطم حرام باد / در جام باده گر نتوانید خون کنید

من نیز همچو شیخ دم از زاهدی زنم / اول مرا به باده دمی آزمون کنید

کار از برون گذشت ﴿۱﴾ پیمان عشق را / گر کردنی است چاره ز رد و دون کنید

زاهد بسی دویده به جائی نبرد راه / باری بسوی میکده اش رهنمون کنید

﴿۱﴾ گرد بُردن: پیش پیستی لیجانا۔ ۱۲ ﴿۲﴾ درس رواں بود: سبق کا خوب یاد ہونا۔ ۱۲

مستی ہمیں نتواند ز جائے برد	ما را بہ لغزشے نگہے آزموں کنید

فرصت ز دست میرود ار و بہ پیکش
گر گردن است چارۂ شبلی کنوں کنید

بیمار خستۂ غم الفت نمیتواں	من خود بہ حیرتم چہ بگویم کہ چوں کنید

۲۹- اکتوبر سنہ ۱۹۰۸ء

گرچہ از دل طمع بود کہ شیدا نشود	لیک چوں شد نتواں گفت کہ رسوا نشود
سوز غم ہست گزندی کہ بہ افسوں نرود	درد عشق نیست بلائے کہ ز سر وا نشود
گر عنانِ نگہ شوق بہ دستم بودے	سہل می بود کہ عشقم بہ تو پیدا نشود
شاہدِ شوخ کسے را نشود در فرماں	ور شود نیز بہ لطف و بہ مدارا نشود

شبلیا مصلحت آں است کہ سازی با ہجر
گرچہ ایں زہر بہ کام تو گوارا نشود

۳۰- اکتوبر سنہ ۱۹۰۸ء

در کوی کی ز چہرۂ من می شناختند	سوز غیاں نگشتہ و عشق نبودہ را
لطفے نکردہ و گراں بار منتیم	ما از تو حسن ہم متاع نبودہ را
از بسکہ خوش محاورہ افتاد چشم او	کردیم فہم راز و سخن ناشنودہ را

لطفش نہ بیش ز بالودہ است و بس
گویا عزیز داشت دل نو ربودہ را

دل را ز غمزۂ باز گرفتن طمع بدآ
نتواں ز روز خواست متاعِ ربودہ را

در قتلِ عاشقاں چہ قدر خیرہ گشتہ است
تا آزمود بازوئے نا آزمودہ را

از بس گنہ پسندیِ من کاتبِ عمل
ور نامہ ام فزود گناہِ نبودہ را

شبلی ز جہل بود کہ در شیوہ ہائے عشق
ما آزمودہ ایم دل آزمودہ را

۳۱-اکتوبر ۱۹۰۸ء

یک شہر صد گونہ سودائے نہانے داشتم
یاد آں روزے کہ من با خود جہانے داشتم

یاد آں روزے کہ دور از ماجراہائے جہاں
ماجرائے با نگارِ نکتہ دانے داشتم

یاد آں روزی کہ پنہاں از حریفِ بدگماں
آشتی ہائے نہاں با پاسبانے داشتم

یاد آں روزی کہ دست افشاں گذشتم از حرم
از غرورِ آں کہ من ہم آستانے داشتم

خود تو دانی با جہانم تا چہ خواہد بود کار
من کہ در آغوشِ خود جانِ جہانے داشتم

ہیچ باک از گردشِ گردوں گردانم نہ بود
گر زمینِ کوچۂ او آسمانے داشتم

یاد آں روزی کہ از ناکردہ کاریہائے خویش
ہم بہ او مے گفتم ار دردِ نہانے داشتم

گرچہ حرفی سہ نیارستم بہ گستاخ گفت
از نگاہِ شوق با او داستانے داشتم

یاد آں روزی کہ من از سادہ لوحی ہائے خود
با عدو مے گفتم ار رازِ نہانے داشتم

شبلیا آں جلوہ نیرنگہائے کمبئی
بود تا وقتے کہ من خواب گرانے داشتم

۳۱- اکتوبر سنہ ۱۹۰۸ء

نہ ہمیں عاشق از جہاں برخاست — کہ ہم از نام و ہم نشاں برخاست
آسماں و زمیں نا بنشست — واں جفا جو بہ امتحاں برخاست
پیر من جوئے از دمے کردند — زاہد از کوچۂ مغاں برخاست
سرمہ بہر چشم من آرید — گرد وے از کوچۂ فلاں برخاست
غم او بس کہ پائے کرد دراز — صبر بیچارہ از میاں برخاست
در فراق تو جملہ رنجورند — نرگس از باغ ناتواں برخاست

شبلی خستہ دل مگر جاں داد
شورے از کوچۂ فلاں برخاست

۱- نومبر سنہ ۱۹۰۸ء

از بسکہ طفل بودہ و کار آشنا نبود — جورے کہ کردہ ہست بطور جفا نبود
دل را بہ ایں فریب تسلی دہم کہ یار — با ما از آں نساخت کہ زود آشنا نبود
آں بزم ناز بسکہ ز بیگانہ پر شدہ است — دیدم کہ جائے یک نگہ آشنا نبود

هر گل متاع خویش بصد ناز می فروخت
گویا به باغ بند قبای تو وا نبود

محروم مانده ایم هنوز از شمیم لطف
وین شکوه از تو بود ز باد صبا نبود

نشگفت اگر دل از همه بیگانه گشته است
با ما که بود نیز به ما آشنا نبود

زاهد به وسعت حرم کعبه ناز داشت
وان جا به قدر یک صنمی نیز جا نبود

از بسکه جاده هائے غلط شاه راه گشت
بے راهه رفتنم ز طریق خطا نبود

داغم که شبلی از می و نے بی نصیب ماند
با آن که این عزیز ز اهل ریا نبود

۱- نومبر سنه ۱۹۰۸ع

آنچه خوشتر ز انگبین باشد
بوسهٔ لعل شکرین باشد

به دو حرفی نه کردهٔ یادم
راه و رسم وفا نه این باشد

بر لب او نشان بوسه بود
همچو نقشے که بر نگین باشد

می نرنجم اگر وفا نه کند
یار زود آشنا چنین باشد

دوست اگر مهربان بود چه غم است
آسمانم اگر به کین باشد

دل ز هر کس که برد باز نه داد
شیوهٔ دلبری همین باشد

این عجب نیست گر حزین باشم
هر که عاشق بود حزین باشد

زاهد و رند هر دو در کار اند
شبلی آن بوده است این باشد

۲۳ - نومبر ۱۹۰۸ء

بھوپال

تفتیش ز حالِ خستہ دلاں تا خبر گرفت
بار ہمے کہ بر تنِ ما بود بر گرفت

پارسا و رند ہر دو دم از عشق می زنند
آہ ایں چہ آتشے ست کہ در خشک و تر گرفت

ہر چند نامہ ام ہمہ بالست پارہ کرد
یکبار می تواں کفِ نامہ بر گرفت

ترسم کہ فتنۂ دگر اندر جہاں فتد
کاں نوبہارِ ناز ز رخ پردہ بر گرفت

تخمِ امید ما بہ زمیں ماند و غیر را
نخلِ ہوس شگوفہ فشاند و ثمر گرفت

عاشق ندیدہ ایم بہ نوعے گراں قبا
گستاخ و خیرہ آمد و تنگش بہ بر گرفت

شیریں بہ لذتِ دشنامِ او نبود
گویا ز نوشِ لعلِ لبش و شکر گرفت

غافل بہ خوابِ ناز تو خفتی و بوسہ ام
کامِ خود از دہانِ لبانِ تو بر گرفت

زاہد ز راہِ عشق بہ جاے نمی رسید
معذور باش دار پے کارِ دگر گرفت

ابرِ بہار ایں ہمہ گوہر فشاں نبود
گویا کہ درسِ گریۂ مژگانِ تر گرفت

خود یک شبانہ راہ ز ما پس رسیدہ است
با آں کہ شمع راہِ فنا پیشتر گرفت

لعلے چنیں کہ لب نتواں داشتن باز ازو
روی چناں کہ زو نتواں دیدہ بر گرفت

با آں لطافتے کہ شکر خندۂ تو داشت
بارِ غمے کہ بر دلِ ما بود بر گرفت

واعظ تو نیز گرچہ کہ گمراہ بودہ
گم رہ تر از تو آں کہ ترا راہ بر گرفت

آمد بہار و روی زمین لالہ زار گشت — یا بود آتشی کہ بہ ہر گوشہ در گرفت

بر تختگاہِ شاخ چو خسرو نشست گل — مرغ آن نوای باربدی از سر گرفت

شبلی فسانۂ غم الفت تمام گفت ،
مجنون تمام کردہ و او را ز سر گرفت ،

۳- نومبر ۱۹۰۸ء

این ز بازیٔ فلک کج نہاد نیست — در وصل نیز عاشق غمدیدہ شاد نیست

دریافتیم مستیِ ذوق وصال را — این نشہ ہم ز حوصلۂ ما زیاد نیست

ہر لحظہ چشم مست تو بنیاد می کند — آن شیوہ ہا کہ خود نگہت را بہ یاد نیست

فارغ دلی بہ بہرۂ ہر کس نمی رسد — تاجی است این کہ دست زد کیقباد نیست

سازد بمن کہ بگذرم از دشمنیِ غیر — این نیز شیوۂ ستم است داد نیست

اکنون چہ گویمت کہ بہای دلم چہ بود — تو خود فرامشی و مرا نیز یاد نیست

مجنون کہ در گزیدنِ لیلی غلط نمود — در درسگاہِ عشق ہنوزش سواد نیست

ایمانِ ما اگرچہ بہ تقلید بودہ است — طعنم مزن کہ کفر تو ہم اجتہاد نیست

در قتل ما بہ تیغ سنانت چہ حاجت است — گویا ترا بہ غمزۂ خود اعتماد نیست

می داند اینقدر کہ ز جان نیستم دریغ — ہرچند در وفا بمنش اعتماد نیست

شبلی اگر ز اہل صفا نیست گو مباش — این بس کہ آشنای نفاق و عناد نیست

۴- نومبر ۱۹۰۸ء

دلبراں جور بورزند و جفا نیز کنند
وین چه افسانه نباشد که وفا نیز کنند

فال وصل ار چه بگیرند ز آغوش رقیب
این شگون از گرهٔ بندِ قبا نیز کنند

حرف انکار ز خوباں ہمه از دل نبود
گرگه این کار به آئینِ حیا نیز کنند

اینکه گویند بتاں را کرمے نیز بود
باورم ہست بشرطیکه بما نیز کنند

گاه گاہے به منِ خسته بیدل ار و
التفاتے که براحوال گدا نیز کنند

شبلیا نابلد کوچه عشقیم و لیے
دوستاں تہمت این شیوه بما نیز کنند

۵- نومبر ۱۹۰۸ء

پیرانه سر ہوائے مے و جام کرده ایم
ما ابتدائے کار ز انجام کرده ایم

شامِ فراق را به سحر چوں تواں رساند
عمری گذشت تا سحرے شام کرده ایم

ما ہر چه گفته ایم به ناچار گفته ایم
ما ہر چه کرده ایم به ناکام کرده ایم

خواہیم ترکِ شاہد و مے وز برای این
از زاہدِ فسرده وسلے وام کرده ایم

زہدِ درازِ ما به امیدِ بہشت بود
این کار پخته از طمعِ خام کرده ایم

ایفائے وعده ساز که ما ہم وفا کنیم
آں وعده ہا که با دلِ ناکام کرده ایم

کار ار به جهد و جهد بُوَد خوب تر بود
ما نیز کار بوسه به ابرام کرده ایم

۲۳-اکتوبر ۱۹۰۸ء

این نمی دانم که گبرم یا مسلمان نیستم
اینقدر دانم که زاهد هرچه هست آن نیستم

آسمان طرفی نه خواهد بست سودای من
زانکه او دولت طلب من ایں ہمہ ارزان نیستم

پایه کفر ار چه چندے چون منی نبود ولے
من برین شادم که آخر هم مسلمان نیستم

لعل جان بخش تو ام گر چاره فرمای کند
من ازین دردی برون آیم که درمان نیستم

گرچه خود دانم که چندان عاقل و دانا نیم
باز هم چون ناصحِ بے مایه نادان نیستم

هندوی زلفش چه او امن همی چندی من
اندکے هم کافرم چندان مسلمان نیستم

فرصتم بادا که با مستی و رندی خو کنم
چون ره و رسم ریا را مرد میدان نیستم

شاعری از من مجو و راز سوادِ بمبئی
حالیا شبلی شدم رندِ غزل خوان نیستم

ل؎ این غزل خلاف ترتیب نوشته شد، وذلك لان المقطع کان یناسب الخاتمة ۱۲